

խկոյն նիւթերը կը պայթէին: Յօրպէ կամ Յօրպեղոյ անունն առնուած է Ռէյ-Յէլ լատիներէն անուէն՝ Torpedo marmorata, վասն զի այս ձուկն ալ՝ եթէ շօշափուի, ելեկտրական հարուած կու տայ: Բայց այս սկզբնական գիւտն այնչափ ազդեցիկ չէր: Ծովու մէջ, ի մասնաւորի նաւահանգիստներու բերանները հաստատուած «անկեր» որ նոյպէս փոքրօքայ կ'անուանին, փորձով աւելի լաւ արգիւնք տուին: Այս ականներու ծայրերն ապակիէ ցից խողովակներ կան, որոնք պայթուցիկ նիւթ մը կը պարունակեն, եւ ընդ շօշափուին եւ կամ ցամաքէն ելեկտրական հոսանք արուելով՝ այս խողովակները կը պայթին: Ականներու ձեւը գրեթէ փոխուած չէ, բլբաձայր գնդակի կը նմանի, եւ ծովուն երեսէն 3—4 մետր վար ընդ մէջ կը լողան: Բայց հիմայ գործածուածներն ինքնաշարժ երկայնաձեւ գլաններ են, որ ծովուն տակէն թնդանով պէս կ'արձակուին եւ նաւերու կամ ուրիշ առարկաներու հանդիպելուն պէս՝ ահաբիշ շարժմամբ կը պայթին. բայց ալ ու ձախ, ջրին տակը կամ ջրոյ վրայ ալ կրնան արձակուիլ այս տորպեդաները: 600 մետր հեռաւորութենէ ալ կրնան արձակուիլ: Բայց սովորական հեռաւորութիւնը 200—300 մետր է: Յօրպեղոն իբր ընդծովայն նաւակ ելեկտրական մեքենայով մը ինք իրեն ալ կը շարժի, եւ մէկ մանրերկրորդի մէջ 14—16 մետր ճամբայ կ'ընէ: Արդի տորպեդաները անմէջ ծխաբլանի ձեւն ունին: Եթէ մտածենք, թէ մէկ տորպեդան 13—15.000 ֆրանկ 'արժէ, կրնայ գուշակուիլ թէ ինչ ահագին ծախք կը պատճառէ այս զէնքը տէրութեանց...

— Գիւլիէ Գրեյն-Էր կը խոսի մտիւ: Բուլոր աշխարհէն գինեգործութեան զուտ արդիւնքն է 130 միլիոն հեկտոլիտր (հարիւրաւոր), իսկ գարեջուրը կը շնորհի 180 միլ. հեկտոլիտր: 50 միլ. հեկտոլ. աւելի գարեջուր կը խմուի ի Գերմանիա կը խմուի 48 միլ. իսկ Անգլիա՝ 47 միլ. հեկտոլ. գարեջուր: Միացեալ Նահանգները՝ 37 միլ. Աւստրիա-Հունգարիա՝ 14 միլ. Գաղղիա՝ 10 միլ. Բելգիա՝ 10 միլ. հեկտոլ.:

ԾԱՂԱՅԱԶԱՂ

ՅԵՂԵՔԵԼՆԵ ՏԵՍՈՐԵՐԵՆ

Կիսմաս, 30 Յուլիս, 1898:

Սպանիա եւ Միացեալ Նահանգք: Այս ամսոյս սկիզբը վճռուեցաւ Սպանիայի վիճակը: Ամսոյս 2ին Սանտ Եագոյի քովերը պատահած կռուի մը մէջ 2—3000 ամերիկացիք ինկան, բայց 3ին արդէն ոչնչացած էր Մէրվէրայի նաւատորմիդը: Ո՛չ թշնամոյն թնդանովներն եւ ոչ բազմութիւնը կրցաւ յաղթել սպանիական զինուոց, այլ ուրիշ անեղ թշնամի մը — քաղցն ու ծաղաւ: Կուրայի ընդհանուր հրամանատարը վերջին անգամ փորձ մ'ըրաւ Սանտ Եագոյի ընակաջ օգնութեան հասնելու՝ կերակուր եւ պաշար ուղարկելով, բայց նաւը գերի բռնուեցաւ, ուստի եւ անօթի մնոնելու վատ մահուանէն աւելի ընտրեց Մէրվէրայ նաւական մակառարմարտի մը մէջ իւր բախտը փորձելը. յանդուգն աներկիւղութեամբ դուրս յարձակեցաւ ծովախորշէն՝ ըստ հրամանի Բլանկոյի եւ սպանիական կառավարութեան, եւ յայտնի վտանգին մէջ ոչնչացաւ իւր նաւատորմիդը՝ քաջութեան անունը ժառանգելով նոյն իսկ ամերիկացիներէն: Զօրավար Տորալ իւր 24.000 զինուորներով եւ ընակիչներով անձնատուր եղաւ Եւֆօտէր զօրավարին, խոստում առնելով որ ամերիկացիք փոխադրեն սպանիական զօրքն Եւրոպա: Այլ եւս յոյս չունի Սպանիա թէ Արէս պիտի ժպտի իրեն, եւ ուղղակի դիմած է Մակ Կինլէին՝ հաշտութիւն խնդրելով Դաղդիայի Կամպոն դեսպանի ծնօնք: Ամերիկացիք կը քահանջեն Կուրայի կատարեալ ինքնօրէնութիւնն, իսկ իրենց համար Պորթո Ռիկոն եւ Փիլիպպինս կոչեցաւ վրայ ընդարձակ տեղ մը՝ իբր ամենայն կայարան: Յուսանք թէ առանց նորանոր արգելքներու կը վերջանայ այս պատերազմն ալ, որոնք ելքը ծանօթ էր արդէն, եւ հարկ չ'ըլլար ամերիկեան նաւատորմի մը Սպանիա ուղարկուիլ, որ պարզապէս անմտութիւն չ'ըլլար, եւ նորանոր եւրոպական խառնակութիւններ կրնայ ծնանիլ: Եամանքն ոչէպս Ամերիկա կարծածին պէս դուրագին

չգնեց յաղթութիւնն, իսկ Սպանիա «ան-
հաւատար պատերազմին», մէջ պահեց իւր
— պատիւը:

Գաղղիա: Զոլան փախաւ...: Բաւա-
կան է այս բառը համոզելու համար թէ
ինչպիսի էին Զոլայի մեծամեծ աղաղակ-
ներով ի լուր աշխարհի հռչակած փաս-
տերը: Պատերազմական նոր պաշտո-
նեան Կաւենետակ, իւր ջախջախիչ մահովը
յայտնեց բոլոր աշխարհի թէ Դրէյֆուս
հրեայն մատնիչ մըն է եւ կը մայ: Զոլա
կրկին դատապարտուեցաւ եւ թանտէն
մագապուր պրծաւ փախչելովը: Թէ ուր է
հիմայ Զոլա, ոչ ոք գիտէ: Բայց թէ ա-
ռով ալ վերջացաւ կոմեդիան, շատ տա-
րակուսական է, քանի որ ահագին ոյժ են
հրեայ լրագրաց՝ եւ մանաւանդ դրէյֆու-
սեան սինդիկատի աղմկալուզութիւններն
ու դրամը:

Աւստրիա-Հոնգարիա: Խորհրդա-
բանը փակուելէն ետքը կոմի թուն ամէն
ջանք ի գործ դրաւ մոտերմական եւ ազատ
խորհրդակցութիւններով երկակողմանի
հաշտութիւն մի յառաջ երեւոյ՝ գերմանա-
կան եւ չեխ կուսակցութեանց մէջ, քայց
ամէն յոյս ի դերու ելաւ: Մի միակ մամ-
բայ մը մնաց, այսինքն սահմանադրու-
թեան § 14ին դիմել. քայց այս վտան-
գաւոր մեծահան կնոյս մինչեւ յեղափո-
խութիւն յառաջ երեւոյ: Եռսահատա-
կան դրից մէջ է Աւստրիայի ներքին վի-
ճակը:

Ներքին վիճակին ազդեցութիւնը
ընականապէս պիտի ազդէ արտաքին յա-
րաբերութեանց վրայ ալ, մանաւանդ որ
ժամանակէ մի վեր լրագրաց մէջ Գոլու-
խովսկի կոմսին հրաժարելու լուրը կը
վերջը Փրանկիսկոս Եովսէփ Կայսրն ալ
իւր հրաժարականը պիտի տայ՝ կ'ըսուի:
Եւ այն ատեն շատ ծանր պարագաներու
պիտի մատնուի՝ Աւստրիա, վասն զի շատ
դժուարաւ պիտի գտնուի՝ ամէն ազգերէ
ու ցեղերէ այսպէս սիրուած երկրորդ
Փրանկ. Եովսէփ մը:

Բալկանեան թերակղզին: Փերդի-
նանդ իշխանին Ռուսիոյ վեհապետին
տուած այցելութիւնը թէպէտ պարզ քա-
ղաքավարական ձեւ մ'ունեցաւ, քայց
բարեկամութեան «ամրապնդում», այս

պահուս շատ կարեւոր կը համարուի մեր-
ժաւոր ապագայի մը համար: — Անելի
հաւանականութիւն կ'առնու այս դէպքը՝
Ռումանիայի թագաւորին ալ այցելու-
թեամբը, որուն ի պատիւ տրուած մեծ
հացկերոյթի ժամանակ՝ անցեալ ժամա-
նակներու մէջ դրացի բանակներու քա-
ջութեանց յիշատակութիւնը զուրկ չէ բո-
լորովին քաղաքական նշանակութիւնէ:

Գերմանիա: Վիլհելմ Բի դէպ ի
արեւելք ուղեւորութիւնը զբաղեցուցած է
իւր քաղաքական մեծ դէպք մը, դիւանա-
նագիտութիւնը: Գաղղիա հաշտ աչօք չի
նայիր այս ուղեւորութեան վրայ: — Բիս-
մարկ «երկաթէ նախարարն», ալ միտաւ
ամուրջ 30ին: Բիսմարկով մեծ դէմք մը
պակսեցաւ: Իւր քաղաքագիտութեամբը
Բիսմարկ անմահացուց իւր անունը. վասն
զի հաստատեց գերմանական միացեալ
կայսրութիւնը: Իւր դազաղին առջն
պիտի ներեն իրեն իւր անհաշտ թշնամի-
ներն ալ...:

ԲՈՎԱՆԵՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ

ՊԱՏՄԱՆԱՆ — Հիստորիան ու Հայերի ի Պրոֆ.
Գ. Նէնսէն. 225: — Եղիաքեթուկոյտոյ Հայոց
հեղինակութիւնը Դրամսթուանիոյ ազգայնոց
կրպ. 239:

ԳՐԱԿԱՆ — Ձեռագիր հին աւետարան մի Կեսա-
րիա (պատկերագրաբ.) 244:

ՎԵՐԱԳՐԱԿԱՆ — Նորատունկեան Վեմ. Գաբրիէլ
Էփէֆան (պատկերագրաբ.) 248:

ԼԵԶԻԿՈՆԱՐԱԿԱՆ — Արդի լեզուագիտութիւնը.
252: — Եւրոպոյ Հայոց գաւառաքաղաք. 256:

ՄԱՏՆԱՐԱՌԱԿԱՆ — Մովսէս Խորենացու Հայոց
Պատմութիւն. 258: — Գաղուստ Տէր Մկրտչեան
(Միաբան) Ապօթանդոսի աղբիւրներէց. 267:

Լէօ — Մէլքի աղէկը, պատմական վէպ. 271:

ԹՂԹԱՅՈՒԹԻՒՆ — Հայ արուեստը Վիեննայի
Ցուցահանդիսի մէջ (պատկերագրաբ.) 273: —

Ենթէսան որքանոց ի ձմեռնիա. 277:

ՅՈՒՆԵՐԱԿԱՆ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ. 277:

ԱԶԳԱՆՈՐ ԹԵՐԹՈՒՆԻ ԺԱՂԱՅԺՈՒՆ. 1. «Արժա-
գանգ» ի սպառ դատարանը: — 2. «Մասիսի
շաքարական յոթերէն» կտոր մը: — 3. Մ. Խո-
րենացոյ պաշտպանները կը Նուազին: — 4.
Gegen die Dummheit... — 5. Հայերէն Նոր
օրաթերք մը: — 6. Իզմիրեանց կտակին այս
տարւան մրցմակաւորները: — 7. «Անահիտ»
հանգէլ ամսեայ: — 8. Օգտակար հրատարա-
կութիւններ: — Օգտակար գիտելիքներ. 281:

ԲԱՂԱՅԿԱՆ ՅԵՍՈՒԹԻՒՆ 287:

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒՆԱՅՈՒՆ ԽՐԱՏԱԳԻՐ

Հ. ՌԱՍՏԷՆ Կ. ՊԱՐՈՆՅ

Վ.Ի.Ե.Ն. Մ.Ի.Բ.Բ.Բ.Ն. Գ.Ս.Բ.Ն.